İş sağlığı ve güvenliği eğitimi

İş sağlığı ve güvenliğine genel bakış ve güvenlik kültürü

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu

ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu

ofis akademi

ASYA AKADEMİ
İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİM KURUMU

Bölüm 1

Temel kavramlar

İSG'nin tanımı, amacı ve kapsamı; iş kazası ve meslek hastalığı kavramları

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ofis akademi
ASYA AKADEMİ

İş sağlığı ve güvenliği nedir?

İşin yürütülmesi sırasında ortaya çıkan;

- sağlığa zarar verecek koşullardan ve güvenliği tehlikeye düşürecek durum ve davranışlardan **korunmak**,
- **işletme güvenliğini** sağlamak,
- üretimin **devamlılığını** sağlamak ve **verimliliği** artırmak

amacıyla yürütülen **sistemli ve bilimsel çalışmalardır**.

İSG çalışmalarının amacı

Çalışanları korumak

- Çalışanların sağlık ve güvenliğini korumak ve geliştirmek
- Sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı oluşturmak

İşletme güvenliğini sağlamak

- Makine, tesis ve donanımı korumak
- Ürün güvenliğini sağlamak

Üretimin devamlılığını sağlamak

- Üretimde güvenliği ve sürekliliği sağlamak
- Kaliteyi ve verimliliği artırmak

İSG’nin kapsamı

Teknik, tıbbi, hukuki, yönetsel, beşerî ve psikolojik pek çok unsur İSG’nin konusudur:

- İşe alım süreçleri, ücretler, sosyal hizmetler, çalışma saatleri
- İşyerindeki donanım ve üretim teknolojisi, ergonomik koşullar, çalışanların beceri düzeyi ve yaşı
- İlgili mevzuat, işyerinin organizasyon yapısı, çalışanların sağlık kontrolleri ve işe uygunluğu, sağlık hizmetlerinin organizasyonu
- Ortam koşulları: gürültü, toz, sıcaklık, aydınlatma, havalandırma, temizlik

İş sağlığı ve iş güvenliği

İş sağlığı

Bütün mesleklerde çalışanların bedensel, ruhsal ve sosyal yönden iyilik hâllerinin en üst düzeyde tutulması, sürdürülmesi ve geliştirilmesi çalışmalarıdır.

ILO/WHO Ortak İş Sağlığı Komitesi, 1950

İş güvenliği

İşyerinde işin yürütülmesiyle ilgili tehlikelerden korunmak ve daha güvenli bir çalışma ortamı oluşturmak için yapılan yöntemli ve bilimsel çalışmalardır.

Çalışanların yanında **ürün güvenliğini** ve **işletme güvenliğini** de korur.

İş kazası: uluslararası tanımlar

- **Dünya Sağlık Örgütü (WHO):** Önceden planlanmamış; çoğu zaman yaralanmalara, makine ve teçhizatın zarar görmesine veya üretimin bir süre durmasına yol açan olay.
- **Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO):** Belirli bir zarar veya yaralanmaya yol açan, önceden planlanmamış, beklenmedik olay.

Her iki tanımda da iş kazası; beklenmeyen veya planlanmayan, sonucunda insana ve üretim sürecine zarar veren bir olay olarak tanımlanır.

İş kazası: ulusal tanımlar

- **5510 sayılı Kanun (m.13):** Kanunda sayılan hâl ve durumlardan birinde meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen ya da ruhen engelli hâle getiren olaydır.
- **6331 sayılı Kanun (m.3/1-g):** İşyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenen engelli hâle getiren olaydır.

5510 sayılı Kanun'a göre iş kazası sayılan hâller

Sigortalının;

- işyerinde bulunduğu sırada,
- işveren tarafından yürütülmekte olan iş nedeniyle (kendi adına çalışıyorsa yürütmekte olduğu iş nedeniyle),
- işverene bağlı olarak çalışırken görevli olarak işyeri dışında başka bir yere gönderilmesi nedeniyle asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,
- emziren kadın sigortalının, iş mevzuatı gereğince çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,
- işverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş gelişi sırasında

meydana gelen olaylar iş kazası sayılır.

Sağlık ve meslek hastalığı tanımları

Kaynak	Tanım
WHO, sağlık	Sağlık, yalnızca hastalık veya sakatlığın olmayışı değil; bedensel, ruhsal ve sosyal yönden tam bir iyilik hâlidir.
ILO/WHO	Zararlı bir etken ile bundan etkilenen insan vücudu arasında, çalışılan işe özgü bir neden sonucunda etki–tepki ilişkisinin ortaya konabildiği hastalıklar grubu.
5510, m.14	Sigortalının çalıştığı veya yaptığı işin niteliğinden dolayı tekrarlanan bir sebeple veya işin yürütüm şartları yüzünden uğradığı geçici veya sürekli hastalık, bedensel veya ruhsal engellilik hâlleri.
6331, m.3	Mesleki risklere maruziyet sonucu ortaya çıkan hastalık.

Bölüm 2

Kazalar nasıl oluşur?

Kaza zinciri, 4M yaklaşımı ve kazaların temel nedenleri

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ofis akademi
ASYA AKADEMİ

Kaza zinciri

- Kazalar incelendiğinde, beş temel faktörün art arda dizilmesi sonucu meydana geldikleri görülür.
- Bu beş faktöre **kaza zinciri** denir.
- Halkalardan biri oluşmadıkça bir sonraki gerçekleşmez; zincir tamamlanmadıkça kaza ve yaralanma olmaz. Zincirden tek bir halkanın çıkarılması kazayı önler.

Domino teorisi ilk kez H. W. Heinrich (1931) tarafından ortaya konmuş, Frank E. Bird Jr. tarafından yönetim odaklı olarak güncellenmiştir.

Bugün kabul edilen kaza zinciri

1
Yönetim
Yetersiz kontrol

→

2
Orijin
Temel neden

→

3
Belirti
Doğrudan neden

→

4
Temas
Olay

→

5
Kayıp
Zarar

Zincir yönetimdeki kontrol eksikliğiyle başlar; bu eksiklik temel nedenleri, temel nedenler de tehlikeli durum ve davranışları (belirtileri) doğurur. Belirtiler kontrol altına alınmazsa temas, yani olay gerçekleşir ve kayıp ortaya çıkar.

Kaynak: Frank E. Bird Jr. ve G. L. Germain, kayıp nedenselliği modeli.

1. halka: Yetersiz kontrol ve yönetim

1
Yönetim
Yetersiz kontrol
→
2
Orijin
Temel neden
→
3
Belirti
Doğrudan neden
→
4
Temas
Olay
→
5
Kayıp
Zarar

Kaza zincirinde güvenlik yönetimi ve görevlisi için en önemli konular:

P Güvenlik kontrol planını ve iş planını belirlemek (planla)

U İş planı için uygulama standartlarını belirlemek (uygula)

K Belirlenen standartların sonuçlarını değerlendirmek (kontrol et)

Ö İlave ve değişiklikleri kapsayacak şekilde planı geliştirmek (önlem al)

Güvenlik kontrol planı, kaza zincirindeki tüm faktörlerdeki sorunları çözecek önlemleri kapsamalıdır.

2. halka: Temel neden (orijin)

1	→	**2**	→	3	→	4	→	5
Yönetim		**Orijin**		**Belirti**		**Temas**		**Kayıp**
Yetersiz kontrol		Temel neden		Doğrudan neden		Olay		Zarar

Kaza olayı kişisel faktörlerle ve iş faktörleriyle ilişkili olabilir:

- **Kişisel faktörler:** yetersiz bilgi ve beceri, yetersiz motivasyon, fiziksel, psikolojik veya zihinsel sorunlar
- **İş (fiziksel) faktörleri:** hatalı makine, uygun olmayan çalışma standardı, makinelerin yanlış kullanım yöntemi, uygun olmayan çalışma yöntemi

Temel nedenleri bulup ortaya çıkarmak ve etkili bir kontrol mekanizması kurmak, kazaların doğrudan nedenlerini çözmekten daha önemlidir.

3. halka: Doğrudan neden (belirti)

1	→	2	→	**3**	→	4	→	5
Yönetim		**Orijin**		**Belirti**		**Temas**		**Kayıp**
Yetersiz kontrol		Temel neden		Doğrudan neden		Olay		Zarar

Doğrudan nedenler **tehlikeli durum** ve **tehlikeli davranış** olarak adlandırılır. Kaza araştırmalarında genellikle en çok bu nedenler ele alınır.

Ancak yalnızca belirtiler araştırılır, altında yatan sorunlar göz ardı edilirse kazalar için kalıcı çözüm beklenemez.

4. ve 5. halka: Temas ve kayıp

1 **Yönetim** Yetersiz kontrol → 2 **Orijin** Temel neden → 3 **Belirti** Doğrudan neden → 4 **Temas** Olay → 5 **Kayıp** Zarar

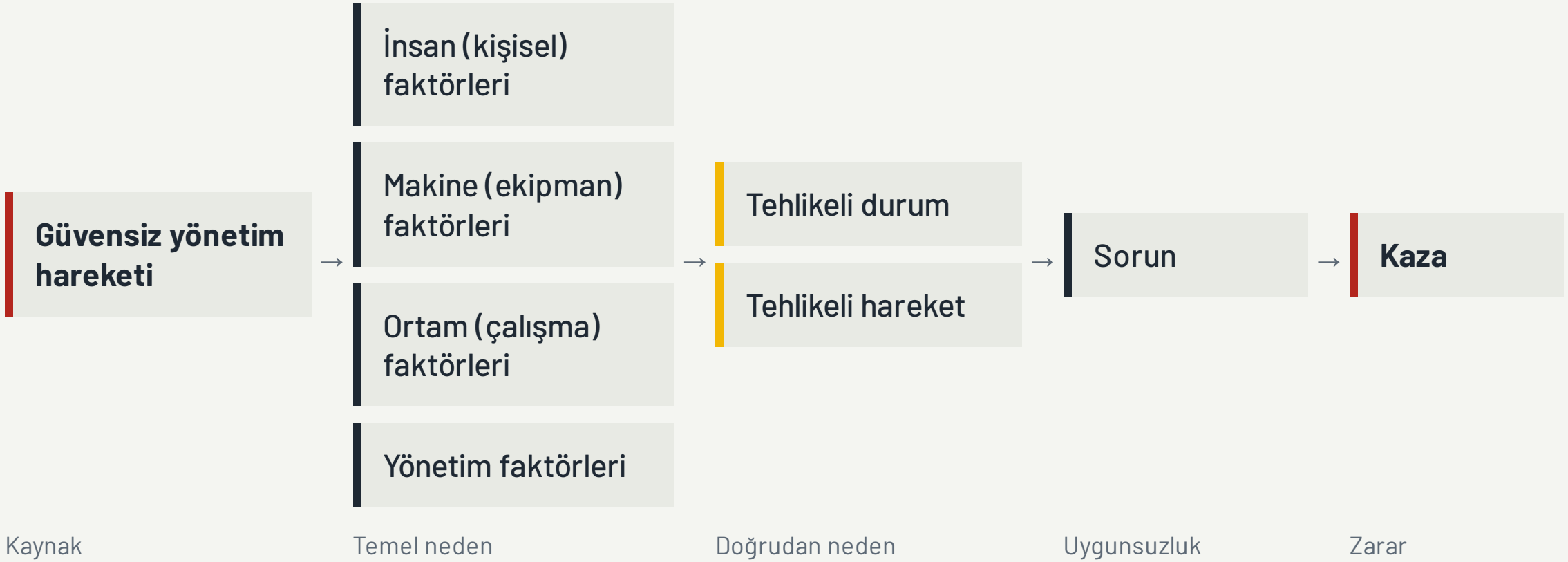
Temas: olay

Tehlikeli durum ve davranışlar kontrol altına alınmadığında, kişinin veya ekipmanın vücudun ya da yapının dayanabileceğinin üzerinde bir enerji veya maddeyle temas ettiği andır. Kaza bu anda gerçekleşir.

Kayıp: zarar

İnsan (yaralanma, meslek hastalığı, ölüm), mal (makine, tesis, ürün), üretim ve çevre kaybıdır. Aynı olayın hafif mi ağır mı sonuçlanacağı çoğu zaman rastlantıya bağlıdır.

İş kazası oluşumunda yeni kavram: 4M

4M: Man (insan), Machine (makine), Media (ortam) ve Management (yönetim).

İş kazalarının önlenmesinde kalıcı çözüm için, doğrudan nedenlerin temelinde yatan sorunların, yani temel nedenlerin ortadan kaldırılması gerekir.

Kaza zincirinin temel dersi

Kazaların temel nedenleri (4M): makine ve ortam

Machine: makine

- Hatalı makine ve ekipman yerleşimi
- Eksik veya kusurlu koruyucular
- Yetersiz standardizasyon
- Yetersiz kontrol ve bakım
- Yetersiz mühendislik hizmetleri

Media: ortam ve çevre

- Yetersiz çalışma bilgisi
- Uygun olmayan çalışma yöntemi
- Uygun olmayan çalışma yeri ve ortamı

Kazaların temel nedenleri (4M): insan ve yönetim

Man: insan

- **Psikolojik nedenler:** unutkanlık, sıkıntı ve keder, çevre etkileri, istem dışı, ihmalkâr veya hatalı davranış
- **Fiziksel nedenler:** yorgunluk, uykusuzluk, alkol, hastalık
- **İşyeri nedenleri:** insan ilişkileri, takım çalışması, iletişim

Management: yönetim

- Yetersiz yönetim organizasyonu
- Tamamlanmamış kurallar ve talimatlar
- Yetersiz güvenlik yönetim planı
- Eğitim ve öğretim yetersizliği
- Uygun olmayan nezaret, yönetim ve rehberlik
- Uygun olmayan personel istihdamı
- Yetersiz sağlık kontrolleri

Tehlikeyi gidermek yerine yasak koymak

"Çukura düşmek yasaktır" levhası

Açık çukur kapatılmamış, yalnızca bir uyarı levhası ve şerit konmuş.

Tehlike kaynağında giderilmedikçe sorumluluk çalışana ya da yayaya yüklenmiş olur. 6331 sayılı Kanun, **risklerle kaynağında mücadele edilmesini** ve **toplu korunma önlemlerine öncelik verilmesini** ister.

Bölüm 3

İSG'nin temel ilkeleri

İş güvenliği çalışmalarında ve sorunların çözümünde göz önünde tutulması gereken 10 ilke

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ofis akademi
ASYA AKADEMİ

İş sağlığı ve güvenliğinin ilkeleri

Bir işletmede, fabrikada veya iş kolunda yürütülecek iş güvenliği çalışmalarında ve her türlü iş güvenliği sorununun çözümünde göz önünde tutulması gereken **10 temel kural** vardır.

Bu kurallara iş güvenliğinin ilkeleri denir. İstenen olumlu sonuçlar, ancak bu ilkelerin bilimsel bir çalışma çerçevesinde ele alınmasıyla elde edilebilir.

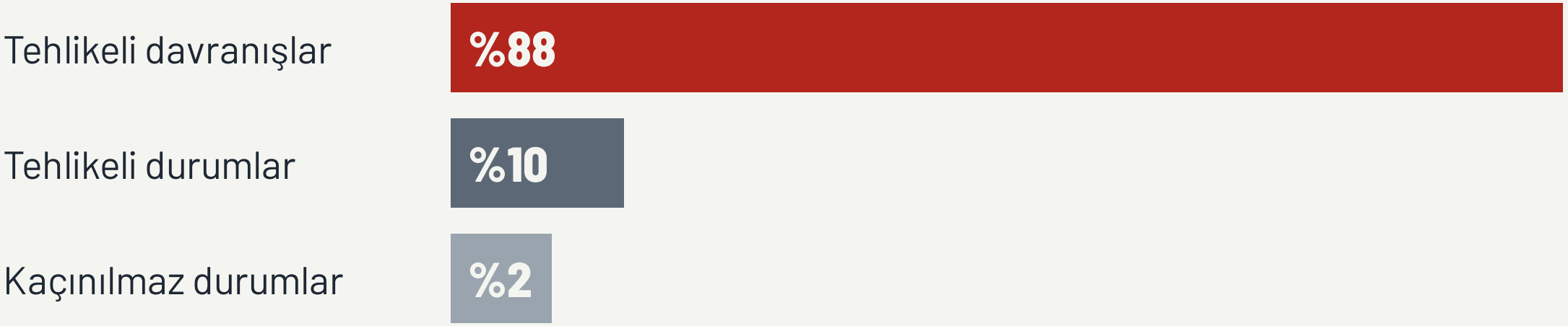
İlke 1

Tehlikeli hareketlerin ve tehlikeli durumların önlenmesi

- İş güvenliği bilimi, kaza zincirinin 3. halkasını oluşturan iki faktörü, yani **tehlikeli hareket** ve **tehlikeli durumu** asıl çalışma alanı olarak benimser.
- Bu kombinasyon, zincirin en kolay müdahale edilebilen halkasıdır.
- Bu nedenle iş güvenliği sorumlularının ilk işi, tehlikeli davranışları ve tehlikeli durumları belirlemek ve ortadan kaldırmak için gerekli adımları atmaktır.

İlke 2

Kazaların nedenlerine ilişkin klasik dağılım

Bu veriler, iş güvenliği sorumlularının tehlikeli davranışlar üzerinde de yoğunlaşması gerektiğini gösterir.

Kaynak: H. W. Heinrich, *Industrial Accident Prevention* (1931). Oranlar 1920'lerin sigorta kayıtlarına dayanır.

Bugünkü bakış: davranışın arkasındaki sistem

- Heinrich'in oranları bugün eleştirilmektedir: veriler kazayı çoğunlukla son işlem yapan çalışana yükleyen kayıtlara dayanır.
- Gerçekte tehlikeli davranış ve tehlikeli durum çoğu zaman birlikte bulunur; ikisinin de arkasında tasarım, organizasyon ve yönetim eksiklikleri vardır (kaza zincirinin 1. ve 2. halkası).
- Bu nedenle çağdaş yaklaşım, çalışanı suçlamak yerine sistemi iyileştirmeyi esas alır. 6331 sayılı Kanun da önceliği risklerin kaynağında giderilmesine verir.

Tehlikeli davranışlar ve tehlikeli durumlar

Tehlikeli davranışlar

- Güvenli olmayan ve gereksiz yere hızlı çalışma
- Güvenlik donanımını devre dışı bırakma
- Alet ve makineleri tehlikeli şekilde kullanma
- Güvenli olmayan yükleme, taşıma, istifleme ve çalışma pozisyonu
- Telaş, şakalaşma, umursamazlık
- Kişisel koruyucu donanım kullanmama

Tehlikeli durumlar

- Uygun olmayan veya eksik makine koruyucuları
- Arızalı alet, makine ve teçhizat
- Güvenli olmayan tasarımlı alet ve makineler
- Yetersiz veya bakımsız bina, alet ve makineler
- Yetersiz ya da aşırı aydınlatma, yetersiz havalandırma
- Güvenli olmayan çalışma yöntemleri

İlke 3

Kaza sonucu oluşacak zararın büyüklüğü önceden kestirilemez

Alınan önlemler kazaları hafif atlatmayı değil, kazaya yol açan nedenlerin tümüyle ortadan kaldırılmasını amaçlamalıdır.

%50

kaza kolayca önlenebilir

%48

kaza iyi bir analiz, planlama ve yöntemli çalışmayla önlenebilir

%2

kazanın önlenmesi mümkün değildir

Oranlar, iş güvenliği literatüründe yaygın olarak kullanılan klasik tahminlerdir.

İlke 4

Her ağır kazanın altında çok sayıda küçük olay vardır

Heinrich (1931): 1–29–300

- “Kazaya ramak kala” olayların nedenleri iyi incelenip ortadan kaldırılırsa ağır kazalar da önlenir.
- Kural, işletmede olabilecek kazalar hakkında önceden tahmin yapma olanağı sağlar; önceki yılların kaza sıklık ve ağırlık oranları bir sonraki yıl için yol gösterir.
- Frank E. Bird (1969), 1,7 milyon kaza raporuna dayanarak oranı **1–10–30–600** olarak güncellemiştir: 1 ağır yaralanma, 10 hafif yaralanma, 30 maddi hasarlı olay, 600 ramak kala.

İlke 5

Tehlikeli davranışların nedenleri

- Çalışanın yaradılışından kaynaklanan veya sonradan edindiği kişisel kusur ve sınırlamalar: dikkatsizlik, laubalilik, umursamazlık, muhakeme sorunları, öngörü yetersizliği
- Bilgi ve beceri yetersizliği
- Fiziksel ve ruhsal açıdan işe uygun olmama
- Bu tür davranışlara yönelten uygunsuz mekanik koşullar ve fiziki çevre

İnsan (işçi veya işveren) önce güvensiz koşulları oluşturur, sonra bu koşullar kazalara ve meslek hastalıklarına katkı sağlar. Tehlikeli davranışların nedenlerinin ayrıntılı tasnifi ve giderilmesi, kazaların önlenmesinde büyük önem taşır.

İlke 6

Kazalardan korunma yönteminin unsurları: mühendislik

A. Mühendislik ve revizyon (risk değerlendirmesinin adımları):

- Tehlikelerin tanımlanması
- Tehlikelerden kaynaklanan risklerin değerlendirilmesi
- Riskleri önlemek veya azaltmak için kontrol tedbirlerinin belirlenmesi
- Kontrol tedbirlerinin uygulanması
- Kontrol tedbirlerinin uygulanmasının sürekli izlenmesi

İlke 6

Kazalardan korunma yönteminin unsurları: eğitim, ergonomi ve disiplin

B. İkna ve teşvik (eğitim)

- Eğitim ve öğretim çalışmaları
- Yarışmalar
- Uyarı levhaları ve afişler
- Bilinçlendirme, duyarlılık artırma
- Ödüllendirme ve özendirme

C. Ergonomiden yararlanma

- İşe uygun çalışanın belirlenmesi
- Makine, tesis ve aletlerin çalışanların biyolojik özellikleri ve yeteneklerine göre geliştirilmesi
- Çalışma sırasındaki duruş ve hareketlerin iyileştirilmesi

D. Disiplin kuralları

İş güvenliğini sağlamada en son başvurulacak, ancak başka seçenek kalmadığında mutlaka gündeme gelmesi gereken yoldur. Disiplin tedbir ve yaptırımları tutarlı biçimde uygulanmalıdır.

Tehlikeli durumlar için alınması gereken önlemler

Önce

Mühendislik

Tehlikeyi kaynağında ortadan kaldırmak veya azaltmak

→

Ergonomi

İşi ve donanımı çalışana uygun hâle getirmek

→

Eğitim

Bilgilendirmek, ikna etmek ve teşvik etmek

→

Son çare

Disiplin

Kurallara uyulmasını yaptırımlarla sağlamak

Kişiye yönelik önlemler, tehlikeyi ortadan kaldıran önlemlerin yerine değil, onlara ek olarak kullanılmalıdır.

6331 sayılı Kanun'da risklerden korunma ilkeleri (m.5)

- Risklerden kaçınmak
- Kaçınılması mümkün olmayan riskleri analiz etmek
- Risklerle kaynağında mücadele etmek
- İşin kişilere uygun hâle getirilmesi için işyeri tasarımı, iş ekipmanı, çalışma şekli ve üretim metotlarına özen göstermek
- Teknik gelişmelere uyum sağlamak
- Tehlikeli olanı, tehlikesiz veya daha az tehlikeli olanla değiştirmek
- Teknoloji, iş organizasyonu, çalışma şartları, sosyal ilişkiler ve çalışma ortamını kapsayan tutarlı bir önleme politikası geliştirmek
- Toplu korunma tedbirlerine, kişisel korunma tedbirlerine göre öncelik vermek
- Çalışanlara uygun talimatlar vermek

İlke 7

Korunma yöntemleri ile üretim, maliyet ve kalite yöntemleri paraleldir

- İş güvenliğini sağlama yöntemleri ile verimlilik ve kalite çalışmalarında kullanılan yöntemler arasında tam bir paralellik vardır.
- Bu yaklaşım yönetim sistemleri arasındaki benzerlikte de açıkça görülür: ISO 45001:2018 İSG yönetim sistemi, ISO 9001 (kalite) ve ISO 14001 (çevre) ile aynı üst düzey yapıyı ve "planla, uygula, kontrol et, önlem al" döngüsünü kullanır.

İlke 8

Üst düzey yöneticiler iş güvenliği çalışmalarına bizzat katılmalı ve sorumluluğa ortak olmalıdır

- İş güvenliği çalışmaları yalnızca bu amaçla görevlendirilen personelin çabasıyla sınırlı kalmamalıdır.
- Üst düzey yöneticilerin İSG çalışmalarına ilgi göstermesi ve destek olması, diğer çalışanların katkısını artırır.
- Yöneticilerin kendi koydukları kurallara bizzat uyması, çalışanlar için en teşvik edici örnektir.

İlke 9

Formen, ustabaşı ve benzeri ilk kademe yöneticiler İSG'nin sağlanmasında en önemli personeldir

Bu ilke, çalışana en yakın ilk kontrol elemanının iş güvenliğini sağlamadaki önemine ve eğitim, ikna, teşvik ve disiplin çalışmalarının hangi seviyede yoğunlaştırılması gerektiğine işaret eder.

İlke 10

İnsani yaklaşımın yanında iki önemli maddi gerçek

1

Güvenli bir işletmede üretim artar, maliyet düşer.

2

Kazaların faturası, iş güvenliği için yapılan harcamaların kat kat üzerindedir. Gizli maliyetler (iş kaybı, eğitim, onarım, itibar) doğrudan maliyetlerin birkaç katıdır.

Önlemenin getirisi: Uluslararası Sosyal Güvenlik Birliği'nin (ISSA) 19 ülkede yaptığı araştırmaya göre işletmelerin önlemeye yatırdığı her 1 avro, ortalama 2,2 avro olarak geri dönmektedir (2011).

Önlemek, ödemekten daha ucuz ve daha insancıldır.

İş güvenliği çalışmaları, riskler ortaya çıkmadan önce önleme çalışmalarını kapsar.

Bölüm 4

İSG neden önemlidir?

Dünyada ve Türkiye'de iş kazaları ile meslek hastalıklarının insani ve ekonomik boyutu

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ofis akademi
ASYA AKADEMİ

Dünyada iş kazaları ve meslek hastalıkları

ILO'nun en güncel tahminine göre her yıl:

2,93 milyon
kişi işe bağlı nedenlerle hayatını kaybediyor; günde yaklaşık 8 bin kişi

2,6 milyon
ölüm işe bağlı hastalıklardan

330 bin
ölüm doğrudan iş kazalarından

395 milyon
çalışan ölümle sonuçlanmayan bir iş kazası geçiriyor

Kaynak: ILO, *A Call for Safer and Healthier Working Environments* (Kasım 2023; 2019 verileri).

İş kazalarının ve meslek hastalıklarının maliyeti

%3,94

küresel GSYH kaybı; yılda yaklaşık 2,99 trilyon $ (ILO, 2017)

%3,3

AB'nin GSYH kaybı; yılda yaklaşık 476 milyar € (EU-OSHA, 2017)

181,4 milyar $

ABD'de iş kazalarının toplam maliyeti (NSC, 2024)

ABD'de bu maliyetin her çalışana düşen payı 1.120 $'dır; iş kazası sonucu her ölümün topluma maliyeti 1,54 milyon $ olarak hesaplanmaktadır (NSC, 2024).

Kaynaklar: ILO ve EU-OSHA, XXI. Dünya İSG Kongresi (Singapur, 2017); National Safety Council, *Injury Facts*.

Türkiye’de iş kazaları

766.039

iş kazası (SGK, 2025)

1.931

iş kazası sonucu ölüm (SGK, 2025)

41 saniyede

bir iş kazası

4,5 saatte

bir ölüm; her gün ortalama 5 işçi evine dönemiyor

2025’te iş kazası nedeniyle 3.372 sigortalıya sürekli iş göremezlik geliri bağlandı (önceki yıllarda geçirilen kazalar dahil): yaklaşık her 2,5 saatte bir çalışan kalıcı olarak iş göremez hâle geliyor.

Kaynak: SGK 2025 İstatistik Yıllığı (4/1-a sigortalıları). Kayıt dışı çalışanlar bu verilerde yer almaz; İSİG Meclisi’ne göre 2025’te en az 2.105 işçi çalışırken hayatını kaybetti.

İSG'nin ülkemizdeki ekonomik boyutu

≈ 63 milyar $

yıllık tahmini kayıp

ILO'nun küresel kayıp oranı (GSYH'nin %3,94'ü), Türkiye'nin 2025 GSYH'sine (yaklaşık 1,6 trilyon $) uygulandığında yıllık kayıp yaklaşık 63 milyar $ olur.

Bu kayıp; tedavi ve rehabilitasyon giderlerini, tazminat ve gelirleri, kaybedilen iş günlerini, üretim kesintilerini ve maddi hasarları kapsar.

Kaba tahmindir. GSYH: TÜİK, 2025 (1 trilyon 596 milyar $). Oran: ILO (2017).

İş sağlığı ve güvenliği politikası

İşyerlerinde sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamı **şans eseri oluşmaz**; bunun için bir politika oluşturulmalıdır.

- Hiçbir iş, güvenliği göz ardı edilerek yapılacak kadar acil değildir.
- Kazaların %98'i ve meslek hastalıklarının tamamı önlenebilir.
- İSG'nin ana unsurları: İSG eğitimi, çalışma ortamı gözetimi, risk analizi ve değerlendirmesi.

Güvenliği sağlamanın üç ana kuralı

1	Güvenliği ve sağlığı tehdit eden durumların ortadan kaldırılması (önlem alma, proaktif yaklaşım)
2	Güvenliği ve sağlığı tehdit eden gelişmelerin zamanında tespiti
3	Önlenemeyen durumların kötü sonuçlarının en aza indirilmesi

Klasik uygulama ile yeni İSG anlayışının karşılaştırılması

Klasik uygulama	Yeni anlayış
Tespit bazlı, reaktif	Risk bazlı, proaktif
Sınırlı noktada çalışan katılımı	Her konuda geniş çaplı çalışan katılımı
Sertifikasız uzman, yetersiz katkı	Belgelendirme ve geniş uzman desteği
Sınırlı bilgilendirme	Ayrıntılı bilgilendirme ve katılım
Sınırlı eğitim	Programlı ve nitelikli eğitim, belgeleme
Yalnızca koruma anlayışı	Önleme, koruma ve geliştirmeye dayalı anlayış

İSG ile ilgili danışma ve katılım organları

Ulusal düzeyde

Ulusal İş Sağlığı ve Güvenliği Konseyi (6331, m.21): ulusal politika ve strateji önerileri geliştirmek amacıyla devlet, işçi ve işveren temsilcilerinden oluşur.

İşyeri düzeyinde

İş sağlığı ve güvenliği kurulu (6331, m.22): elli veya daha fazla çalışanın bulunduğu ve altı aydan fazla süren sürekli işlerin yapıldığı işyerlerinde kurulur.

Niçin iş güvenliği?

- Küresel ekonomideki değişiklikler, dünya genelinde ekonomik güvensizliği ve eşitsizliği artırmıştır.
- Bu eğilim pek çok yerde çalışanların seslerini daha az duyurabilmesine ve çalışma koşullarının bozulmasına yol açmıştır.

ILO, sosyal ve ekonomik güvenliği artırmak için güvenliğin yedi temel boyutuna odaklanır:

- İş piyasası güvencesi
- İstihdam güvencesi
- İş güvencesi
- Beceri geliştirme güvencesi
- Çalışma güvenliği
- Temsil güvencesi
- Gelir güvencesi

ILO'ya göre İSG'nin geniş anlamdaki kapsamı

- İşle ilgili hastalık ve sakatlıklardan korunma
- Her türlü ayrımcılığa karşı koruma
- Şiddet, taciz, stres ve uygun olmayan çalışma saatlerine karşı koruma
- Çalışma saatlerinin, gece çalışmasının ve çalışma yaşının sınırlandırılması
- Tazminat, emeklilik güvencesi, analık koruması, uzun süreli bakım, izin
- Devlet denetimi ve yaptırımları yoluyla koruma
- Örgütlenme ve toplu pazarlık hakkı
- Sağlık hizmetine erişim, eğitim, çocuk bakımı gibi sosyal destek hakkı
- İşle ilgili tehlikeleri bilme hakkı
- Güvensiz işi reddetme hakkı
- İSG kurulları ve diğer temsil mekanizmaları yoluyla yönetime katılma hakkı
- İşyerindeki yanlışları bildiren kişilerin etkili biçimde korunması

Kuruluşlara düşen görevler: devlet, işçi ve işveren örgütleri

- İSG standartlarını oluşturmak ve uygulamak
- İSG'yi özendirmek; iş kazalarının azaltılması için teşvikler sağlamak
- İş kazalarının ve meslek hastalıklarının nedenlerini araştırmak ve önlenmesine yönelik faaliyetler yürütmek
- Eğitim ve öğretim hizmetlerini yürütmek
- Denetim hizmetlerini yürütmek
- Profesyonel İSG hizmetlerini sağlamak

Bölüm 5

Güvenlik kültürü

Güvenli davranışın alışkanlık hâline gelmesi

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ofis akademi
ASYA AKADEMİ

İş güvenliği kültürü

- Özümsenmiş ve yaşam biçimi hâline getirilmiş bilgiye **kültür** denir.
- İş güvenliği de bilgiye dayanır. İşyerlerinde çalışanlarca içselleştirilmiş ve yaşam biçimi hâline getirilmiş bilgiler güvenlik kültürünün temelini oluşturur.
- Sonuç olarak iş güvenliği kültürü, iş güvenliğinin öncelikli olduğu yaşam biçimidir.

Güvenlik kültürü kavramı

Güvenlik kültürü, sağlıklı ve güvenli davranışın bir alışkanlık hâline getirilmesidir.

İSG'de hedef; çalışma hayatında ve toplum genelinde ortak bir güvenlik kültürünün oluşturulmasıdır.

Güvenlik kültürü neyin ürünüdür?

Kurumun sağlık ve güvenlik programlarının yeterliliğine, tarzına ve uygulamadaki sürekliliğine karar veren birey ve grupların

değerleri	**tutumları**	**yetkinlikleri**	**davranış biçimleri**

ortak ürünüdür.

ILO’nun küresel stratejilerinde güvenlik kültürü

Küresel Strateji (2003)

Ulusal önleyici sağlık ve güvenlik kültürü; sağlıklı ve güvenli bir çalışma ortamına sahip olma hakkına herkesin saygı gösterdiği, hak, sorumluluk ve ödevlerin önleme ilkelerine öncelik verilerek açıkça tanımlandığı bir sistem içinde devlet, işveren ve işçilerin aktif olarak yer aldığı bir anlayıştır.

Küresel İSG Stratejisi (2024–2030)

ILO’nun güncel stratejisi; ulusal İSG çerçevelerinin güçlendirilmesini, güvenilir veri toplanmasını, koordinasyon ve yatırımın artırılmasını ve işyeri İSG yönetim sistemlerinin geliştirilmesini öngörür. 2022’den bu yana güvenli ve sağlıklı çalışma ortamı, ILO’nun temel ilke ve hakları arasındadır.

Güvenlik kültürünün oluşturulması ve sürdürülmesi

Oluşturulması için

- İSG uygulamalarında sosyal paydaşlarla (MEB, işçi ve işveren örgütleri, üniversiteler) iş birliği yapılmalı
- İyi uygulama örnekleri ve deneyimler paylaşılmalı
- Ulusal bir bilgi ağı oluşturulmalı
- Erken çocukluktan başlayarak yaşam boyu eğitim sağlanmalı
- Duyarlılık ve bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmeli

Sürdürülmesi için

Tehlike ve risk kavramları ile tehlike ve risklerin nasıl önleneceği veya kontrol altına alınacağı konusunda toplumsal bilinç ve anlayış düzeyinin yükseltilmesi ve mevcut bütün araçların kullanılması gerekir.

Avrupa Birliği stratejilerinde güvenlik kültürü

İlk strateji (2002–2006)

- Eğitim ve korunma kültürü, çalışma yaşamında kalite ve verimliliğin en temel öğesidir.
- Küçük yaşlardan itibaren İSG eğitimi verilmesi ve duyarlılığın artırılması büyük önem taşır.

Güncel çerçeve (2021–2027)

- Yeşil, dijital ve demografik dönüşümlerin getirdiği değişimi öngörmek ve yönetmek
- Önlemeyi güçlendirmek: işe bağlı ölümlerde “sıfır vizyonu” yaklaşımı
- Gelecekteki sağlık krizlerine hazırlıklı olmak

AB İş Sağlığı ve Güvenliği Stratejik Çerçevesi 2021–2027.

Güvenlik kültürünün kriterleri (1/2)

- Güvenlik politikalarının varlığı
- Yönetimin güvenlik için görünür kararlılığı
- Yönetim kademelerinde demokratik uygulamalar
- Güvenlik temelinde olumlu değerler
- Uygulamaları sahiplenme ve bağlılık
- Görev ve sorumlulukların açık tanımı
- Güvenlik ile üretim arasında denge
- Eğitim; yetkinlik kazanmış çalışanlar
- Yüksek motivasyon ve iş tatmini

Güvenlik kültürünün kriterleri (2/2)

- Yönetim ve çalışanlar arasında karşılıklı güven ve adil yaklaşım
- Kalite ölçütlerinin güncellenmesi
- Düzenli ekipman bakımı
- Ramak kala olayların ve küçük de olsa kazaların raporlanması ve etkin yorumlanması
- Farklı kurumsal seviyeler arasında sağlıklı bilgi akışı
- Uygun tasarım
- Yeterli kaynak ve sürekli iyileştirme
- Gerektiğinde yetkili kurumlarla iş ilişkileri

Güvenlik kültürünün yapısı

- Güvenlik kültürü, iş güvenliğini ve yüksek kalitede hizmeti ekip çalışmasıyla gerçekleştirmeyi hedefleyen bir yapıya sahiptir.
- Çalışma ortamının güvenliğini sağlamak için yönetimin ve çalışanların gerçekleştirdiği ortak bir taahhüttür.
- Eğitim ve güvenlik kültürü, çalışma yaşamında kalite ve verimliliğin sağlanması ve sürdürülmesinde en temel öğedir.

İSG politikalarında güvenlik kültürü neden önemli?

Sanayi ve teknolojinin gelişmesiyle işyerlerindeki kötü çalışma koşulları İSG'yi ve buna bağlı olarak toplum sağlığını tehdit eder hâle gelmektedir. Bunu önlemek için:

- iş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesi ve azaltılması için çalışılmakta,
- eğitim ve sağlık gözetimine önem verilmekte,
- işyerleri denetim altında tutulmakta,
- işyerlerinde gerekli önlemlerin alınması sağlanmaktadır.

Güvenlik kültürü oluşturmanın temel nedenleri

- Üretim sürecinin karmaşıklaşmasıyla doğan yeni riskler, güvenlik kültürünü teknik bir zorunluluk hâline getirmektedir.
- Sağlık ve sosyal yönden yıpranan çalışanların devamsızlık, işten ayrılma gibi nedenlerle maliyetleri artırması ekonomik bir gerekliliktir.
- Verim ve kâr için üretim temposunun artırılması ve olumsuz çevre koşulları yasal düzenlemeleri zorunlu kılmakta; güvenlik kültürü bir sosyal sorumluluk olarak da gerekli hâle gelmektedir.

Bölüm 6

Sosyal diyalog ve tarafların rolü

Güvenlik kültürünün geliştirilmesinde devlet, işveren, çalışanlar ve diğer paydaşlar

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu
ofis akademi
ASYA AKADEMİ

Sosyal diyalog

- Demokratik ülkelerde sosyal taraf olarak nitelenen işçi ve işveren üst örgütlerinin temsilcilerinin, toplumdaki diğer örgütlü çıkar gruplarıyla birlikte, devletin temel ekonomik ve sosyal politikalarının belirlenmesine ve uygulanmasına katılma sürecidir.
- Kısaca devlet, işçi ve işveren gibi sosyal tarafların gönüllülük ilkesiyle bir araya geldikleri demokratik bir tartışma ve karar alma sürecidir.

Sosyal diyaloğun amacı

- Sosyal tarafların farklı ve uyuşmayan görüşleri arasında uzlaşma sağlayarak barışçıl endüstri ilişkilerini tesis etmek,
- Makro düzeyde karşılaşılan ekonomik ve sosyal sorunların belirlenmesinde ve çözülmesinde geniş tabanlı mutabakat oluşturmak.

Çalışma yaşamının tarafları

İşçiler

İşçi sendikaları

İşverenler

İşveren sendikaları

Devlet

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Devletin görevi

Devlet daha çok gözlemci, aydınlatıcı, teşvik edici ve arabulucu konumdadır. En önemli işlevi, gerekli koşul ve standartları mevzuatla düzenlemek ve etkin denetimi sağlamaktır.

İş güvenliği kültürünün geliştirilmesi: devlet

- Kayıt dışı istihdamın önlenmesi
- Çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması
- Cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesi
- Sosyal güvenliğin desteklenmesi
- Gelir dağılımındaki adaletsizliğin giderilmesi
- Onurlu bir yaşam düzeyine yeterli asgari ücret
- Çalışan sayısına bakılmaksızın her çalışanın İSG hizmetlerinden yararlanması
- Kamu sağlık hizmetlerinin düzenlenmesi, meslek hastalıkları hastanelerinin yaygınlaştırılması
- Güvenilir bir kayıt sistemi
- Yeterli sayı ve nitelikte iş müfettişi
- İş kazalarının bilimsel analizi
- Yeterli sayı ve nitelikte modern İSG enstitüleri
- Çalışanların yasa ve uygulamalarla korunması

Türkiye'de çalışan sayısından bağımsız olarak tüm işyerlerinde iş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi görevlendirme yükümlülüğü 1 Ocak 2025'ten itibaren yürürlüktedir.

İş güvenliği kültürünün geliştirilmesi: işveren (1/2)

- Çalışanların eğitimi ve bilgilendirilmesi
- Çalışanların görüşlerinin alınması ve katılımlarının sağlanması
- Veri akışının sağlanması
- İş kazalarının bilimsel analizinin yapılması
- Kişisel koruyucu donanımların uygun kullanımı için gerekli önlemlerin alınması
- Çalışanların İSG kavramına inandırılması ve özendirilmesi
- Çalışanların sağlık ve güvenliğinin korunması

İş güvenliği kültürünün geliştirilmesi: işveren (2/2)

- Hukuki, insani veya ekonomik nedenlerle olsun, bu konuda emek ve harcamadan kaçınılmaması
- Üretim süreçlerinde “önce verimlilik” yerine “önce insan” yaklaşımının benimsenmesi
- Teknik gelişmelere uyum sağlanması
- Risk değerlendirmesi ve risk yönetimi uygulamalarının benimsenmesi
- Çalışan sayısına bakılmaksızın her çalışanın İSG hizmetlerinden eşit yararlanması
- İşyeri sağlık ve güvenlik birimlerinin desteklenmesi
- İlk yardım ve acil durum hizmetlerinin organizasyonu

İş güvenliği kültürünün geliştirilmesi: çalışanlar ve işçi sendikaları

- İşyeri, iş kolu ve üretim süreci hakkında bilgi sahibi olunması
- Mevzuatın ve yaptırımlarının izlenmesi
- Kurullara aktif katılım ve üyelerin bilgilendirilmesi
- Risk değerlendirmesi ve risk yönetimi süreçlerine katılım
- İş kazalarının bilimsel analizinin yapılması
- İş güvenliğinin çalışma yaşamının önceliği hâline getirilmesine yönelik eğitim ve örgütlenme
- Kişisel koruyucu donanımın kurallara uygun kullanılması

İş güvenliği kültürünün geliştirilmesi: üniversiteler

- İSG ve sosyal politikalara bilimsel katkı
- Güvenilir bir kayıt sisteminin bilimsel altyapısına katkı
- İş kazalarının bilimsel analizi ve yayımlanması
- İSG alanında çalışacak insan gücünün temel eğitimi ve mezuniyet sonrası sürekli eğitimi
- İSG araştırmaları ve laboratuvar çalışmaları
- Akademik ortamın güçlendirilmesi
- İşçi ve işveren kuruluşlarıyla yakın iş birliği

İş güvenliği kültürünün geliştirilmesi: meslek örgütleri

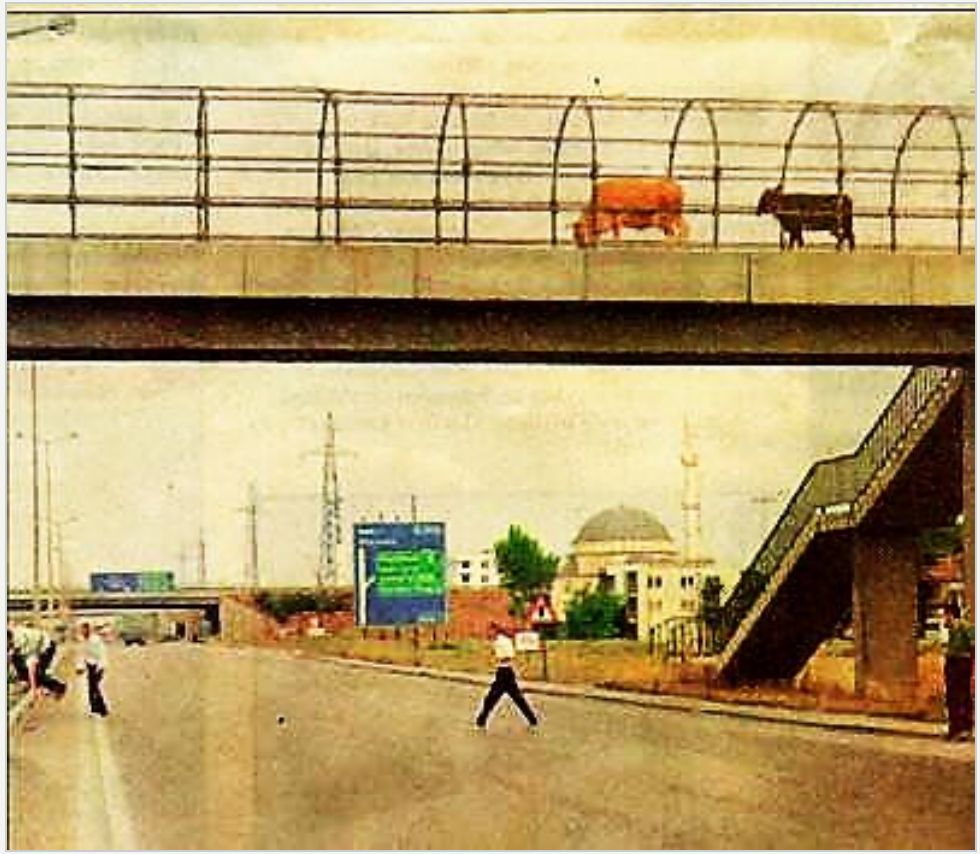
- İSG ve sosyal politikalara katkı
- İSG alanında çalışacak insan gücünün yetiştirilmesi ve istihdam süreçlerine katkı
- Mezuniyet sonrası sürekli eğitimin organizasyonu
- İş kazalarının bilimsel analizine katkı

Özümsenmiş ve yaşam biçimi hâline getirilmiş bilgiye kültür denir.

Kural var, kültür yok

"Lütfen yaya altgeçidini kullanınız" levhasının altından geçen yaya

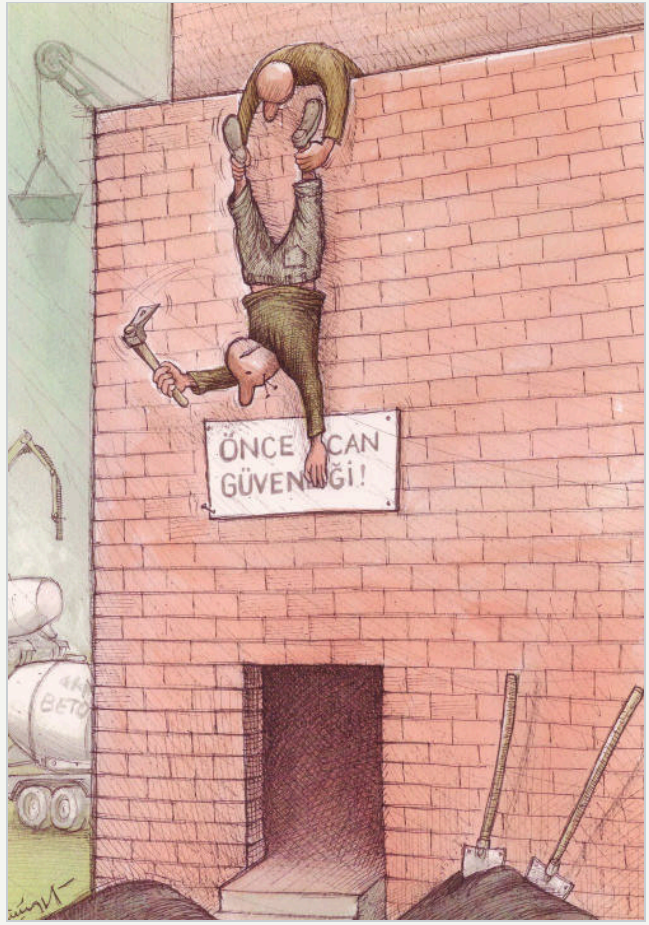

Üst geçidi hayvanlar kullanırken insanlar yoldan karşıya geçiyor

Sonuç

"Kaza süsü verin!" (karikatür: Sefer Selvi)

"Önce can güvenliği!"

Kaynaklar

- ILO (2023). *A Call for Safer and Healthier Working Environments*; ILO Küresel İSG Stratejisi 2024–2030.
- ILO ve EU-OSHA (2017). İş kazaları ve meslek hastalıklarının maliyet tahminleri, XXI. Dünya İSG Kongresi.
- National Safety Council. *Injury Facts: Work Injury Costs* (2024 verileri).
- SGK 2025 İstatistik Yıllığı; TÜİK, Gayrisafi Yurt İçi Hasıla 2025; İSİG Meclisi 2025 Yılı İş Cinayetleri Raporu.
- 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu; 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu.
- H. W. Heinrich (1931). *Industrial Accident Prevention*; F. E. Bird Jr. ve G. L. Germain, *Practical Loss Control Leadership*.
- ISSA (2011). *The Return on Prevention*; AB İSG Stratejik Çerçevesi 2021–2027; ISO 45001:2018.

İş sağlığı ve güvenliği eğitimi

Teşekkürler

YENİ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu

ULUDAĞ UZMAN AKADEMİ
iş sağlığı ve güvenliği eğitim kurumu

ofis akademi

ASYA AKADEMİ
İŞ SAĞLIĞI VE GÜVENLİĞİ EĞİTİM KURUMU